

פרשת כי תשא

(ע"פ הרב יששכר פרנד)

בפרשת השבוע נכלל הדיון המפורט הראשון בתורה על מצוות שבת (שמות, לא, יב-יז). בין היתר מציינת התורה: "וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשְּׁבֹת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשְּׁבֹת לְדֹרֹתָם בְּרִית עֹלָם. בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעֹלָם..."

המכילתא בפרשת כי תשא קובעת כי מהמילים "בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" משתמע שהשבת היא ברית בין הקב"ה לבין היהודים, להוציא את האפשרות שתהיה ברית בין הקב"ה ובין עובדי אלילים. הדבר נראה תמוה. אין אנחנו זקוקים לדרשה מיוחדת ללמד שאין גוי מצווה על שמירת שבת. אנחנו יודעים שקיימות שבע מצוות בני נח, כאשר אף אחת מהן אינה כרוכה עם שמירת שבת של גוי.

בפועל, בשבת יש איסור אחד ויחיד. הגמרא במסכת סנהדרין, דף נח, עמוד ב', מורה כי הגוי, לא רק שאינו מצווה לשמור את השבת, אלא להיפך, אסור לו לשמור את השבת בכוונה! אם כן השאלה היא, מדוע מוצאת המכילתא לנחוץ להקצות את המילים: "בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כדי ללמד אותנו שמצוות שבת אינה חלה אלא על עם ישראל בלבד?

הר' משה שמואל שפירא מבקש לענות לשאלה הזאת בהתייחסו ללימוד של הרב מבריסק (הרב יצחק הלוי סולובייצ'יק). הרבי מבריסק מנתח את נוסח העמידה של שבת בבוקר, בו כתוב: "וְלֹא נִתְּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְגוֹי אֲרָצוֹת, וְלֹא הִנָּחֵלְנוּ מִלְּכָנוּ לְעֹבְדֵי אֱלִילִים, גַּם בְּמִנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עַרְלִים, כִּי לְעַמֶּה יִשְׂרָאֵל נִתְּנוּ בְּאַהֲבָה, לְזֶרַע יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּם בְּחֶרֶת". זהו נוסח מאוד מפורט!

הרבי מבריסק מציין שהרמב"ם כותב בפירושו על המשנה על מסכת תרומות, שאם אינו יהודי מפריש מעשר מיבולו (למרות שאינו מצווה על כך), ההפרשה תקפה, וליבול שהפריש יש דין של תרומה לכל דבר. הרמב"ם מוסיף בפירושו על המשנה כי גוי המבצע כל מצוה שהיא, זכאי לשכר כמי שאינו מצווה ועושה. במילים אחרות, אם ראינו גוי שמניח תפילין, הוא קיים מצוה ויקבל שכר מסוים.

אולם, הרב מבריסק מציין שהמצב שבת שונה. שבת היא בפועל שני עניינים: היא מצוה, והיא

מתנה. בגמרא במסכת שבת, דף י' עמוד ב', נאמר בשם הקב"ה: "אמר ליה הקב"ה למשה: מתנה טובה יש לי בבית גנזי, ושבת שמה..." המתנה ניתנה לעם ישראל. כל אומה שאינה מקבלת מתנה זו, אינה מסוגלת לשמור את השבת, ואפילו אם הם עוברים את כל התהליך של השמירה, לא קיימו שום מצווה.

ציצית אינה מתנה. מצה אינה מתנה. תפילין אינם מתנה. אבל שבת, כן! החידוש ברעיון של הרב מבריסק הוא, שכדי לקיים את מצוות שבת, חייבים להשתייך לאותם אלו שקבלו את המתנה. הרעיון הזה הוא עיקר הנושא שהמשפטים בתפילת העמידה בשחרית של שבת שציטטנו לעיל, מדגישים. זאת הסיבה שאינו יהודי לא יכול לשמור את השבת. הוא לוקח משהו שאינו שייך לו!

הרב משה שפירא מציע הסבר שזוהי בדיוק כוונת המכילתא דלעיל. בַּיְנִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, פירושו זוהי המתנה שלי אליכם, להוציא גוי שאפילו שכר אינו יכול לקבל כמי שאינו מצווה ועושה.

הרב שפירא מספר סיפור קצר שקרה בסנט פטרסבורג, בירת רוסיה הצארית. מספר יהודים מאוד אמידים, שהיו להם חוזים עם הממשלה, נאלצו לבוא לסנט פטרסבורג, לרגל עיסוקיהם. ההתקהלות הזאת אירעה בתקופת הימים הנוראים, ולכן אנשי העסקים האמידים האלה היו בבירה הרוסית בראש השנה ויום הכיפורים. כמובן, הם התאספו ביחד ועשו מנין. ביום כיפור, כנהוג בהרבה מקומות, הם מכרו את המצוות במכירה פומבית. כשהגיע זמן נעילה, הם מכרו את פתיחת ההיכל. המכירה החלה ב – 500 רובל, סכום עצום של כסף. ההצעות עלו ועלו, עד שהברון גינצבורג, יהודי מפורסם בעושרו, היציע 2000 רובל.

הרב משה שפירא שכתב את הסיפור, מציין שאלפיים רובל ברוסיה הצארית היה שווה בערך למאה אלף דולר של היום. הוא מתאר שכשברון פולק שמע שברון גינצבורג היציע 2000 רובל ל"פתיחה לנעילה", הוא עמד על רגליו והיציע 2500 רובל עבור הכבוד! פעם אחת, פעם שניה, פעם שלישית, פתיחה לנעילה נמכרה לברון פולק. אז פנה ברון פולק ליהודי שישב על ידו ושאל אותו: "מה זה 'פתיחה לנעילה'? האיש שעל ידו היה המום. "כרגע הצעת 2500 רובל לפתיחה לנעילה, ועכשיו אתה שואל מה זה?"

ענה לו פולק: "אינני יודע מה זה פתיחה לנעילה, אבל אני יודע שהברון גינצבורג הוא איש עסקים מעולה; אם ברון גינצבורג רוצה לתת 2000 רובל עבור פתיחה לנעילה, אז גם אני רוצה את הדבר, כי זה חייב להיות עסקה טובה. הוא נהיה ברון גינצבורג, כי הוא איש עסקים מפולפל. הוא מזהה עסקה טובה, כשהוא נתקל באחת. אם הוא רוצה אותה, אז אני רוצה אותה יותר."

"מתנה טובה יש לי בבית גנזי." הקב"ה אומר לנו שיש לו מתנה מצוינת. "במרתף שלי, יש לי

שבת. כמה רב ערך הוא!" אם הקב"ה קורא לה מתנה טובה, אז יש לנו משהו באמת מיוחד מאוד. זה, להבדיל, כמו הברון גינצבורג. אם הוא קורא למשהו טוב, אז זה חייב להיות טוב. בלי ספק, אם ריבונו של עולם קורא למשהו טוב, זה חייב להיות טוב!

כשחווינו את השבת כל ימי חיינו, אז כאשר שבת מתקרבת, אנחנו חושבים, הנה עוד שבת אחת. אין אנו מעריכים את מה שיש לנו, כל זמן שיש לנו אותו. שבת היא משהו שמגיע עם תעודת אחריות. זה דומה למי שקונה יהלום ומקבל תעודה ממכון היהלומים הקובע את שווי היהלום. השבת מגיע עם תעודה מאת הקב"ה הקובע את שוויה: "מתנה טובה יש לי בבית גנזי".

ברצוני להוסיף סיפור נוסף שמובא בספר "אוצרות התורה".

הרב שמחה קפלן היה הרב של צפת. הוא למד בישיבת מיר בפולין, וסיפר את הסיפור הבא. הוא היה רגיל להתאכסן אצל זוג שהיה גר בקרוב לישיבת מיר. יום שישי אחד, הוא שמע את האישה שבקשה שוב ושוב מבעלה "וודא שתגיע מוקדם לשבת". הוא היה גר איתם כבר זמן לא קצר, ואף פעם לא שמע ממנה את האזהרה הזאת. שמחה קפלן קם, הלך להתפלל ואחר כך לסדר הלימוד של הבוקר. הוא חזר לבית אחרי הצהריים, וראה את האישה הממתנה לפני החלון, מלאת דאגה. הוא שאל אותה: "על מה את דואגת כל כך?" "אני דואגת על השבת", היא ענתה. "נותרו עוד ארבע שעות עד כניסת השבת, מדוע לדאוג כל כך?" אמר לה שמחה.

היא ענתה לו בסיפור הבא: "במשך הרבה שנים, לא היה לנו ילדים. בסוף, נולד לנו בן. גידלנו אותו, אבל הוא היה ילד חולני. הוא לא גדל. הוא לא אכל. הוא היה חלש, והלך רק בגיל מבוגר יותר. הוא היה מאוד חלוש. ביקרנו איתו אצל הרופאים במיר. הם שלחו אותנו למומחה בוויילנא שאמר לנו שלילד ישנה בעיית לב. המומחה אמר "אין דבר שאוכל לעשות בשביל הילד. הוא לא יוכל לחיות יותר משנתיים. שום אדם לא יוכל לעשות משהו לטובת הילד הזה. אל תבזבזו את כספכם. הילד יישאר אתכם רק שנים מועטות".

הם יצאו בלב שבור. משהו יעץ להם שבדרכם חזרה מוויילנא למיר, הם יעצרו בראדין ויבקשו ברכה מאת בעל ה"חפץ חיים". זה היה בשלב מאוחר של חייו של החפץ חיים. הוא היה חלש, וכבר לא קיבל אנשים, והזוג לא הצליח לארגן פגישה. אולם, נכח שם איש צעיר, שהיה נשוי לנכדה של החפץ חיים, ובמקרה הכיר את האישה שבסיפור, האימא של הילד החלש. היא התחננה לפניו, והוא הצליח להכניס אותם לחכם הקדוש. הם סיפרו לחפץ חיים את סיפורם העצוב והתחננו אליו לעשות משהו לטובתם. אמר להם החפץ חיים "אינני יכול לעשות דבר בשבילכם, אני מצטער מאוד." הנכד שליווה אותם כדי לראות את הסבא של אשתו צעק "אבל מדובר בילד היחיד שלהם!" אמר החפץ חיים: "מה, הוא הילד היחיד? אם כן, אני אגיד לכם מה לעשות!" הוא דיבר אל האימא ואמר לה "אני רוצה שתקבלי על עצמך מהיום, שבכל ערב שבת בצהריים שולחן השבת תהיה ערוך, והנרות יהיו מוכנים להדלקה. אני רוצה שמרגע

שתדליקי את נרות השבת, אף אחד בבית לא יעשה שום מלאכה מהמלאכות האסורות בשבת. ) למרות שמבחינת הדין, כשאישה מדליקה את הנרות 18 דקות או ארבעים דקות לפני שקיעת החמה, אנשי הבית האחרים מותרים לעשות מלאכה עד השקיעה. ) האישה מיד קיבלה את ההצעה.

כשהגיעו חזרה למיר – נסיעה של יומיים מראדין – הילד כבר הראה סימנים של שיפור. הוא התחיל לאכול, עלה במשקל וכו'. הם הביאו את הילד חזרה לרופא במיר והוא נדהם מהשיפור. הוא הפציר בהם שיחזרו למומחה בוילנא להראות לו את הילד, והוא שילם להם עבור כל ההוצאות. המומחה ראה את השיפור במצב של הילד, וסירב להאמין שמדובר באותו ילד.

אבל הסיפור הזה מביך במידת מה. מדוע נראה שהחפץ חיים ריחם על הילד רק כשהוא שמע שהוא בן יחיד? מה היה קורה, אילו לאישה היו עוד עשרה ילדים? האם החפץ חיים לא היה מרחם על ההורים? בנוסף איזה מין סגולה היא להיות מוכן לשבת באמצע היום, מספר שעות לפני כניסת השבת לפי ההלכה? כל הסיפור דורש הסבר.

הרב מ. מנדל מסביר את הסיפור בזה שהחפץ חיים לא היה רבי חסיד ולא היה פועל ישועות וניסים. אבל החפץ חיים הבין את המשמעות של הפסוק "וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם" (שמות לא, יב).

הרב מנדל מסביר שלמילה וְשָׁמְרוּ, שתי משמעויות. האחת היא להקפיד ולקיים, השנייה היא לחזות מראש ולצפות, כמו בפסוק "וְאָבְיוּ שָׁמֹר אֶת הַדְּבָר" (בראשית לז, יא). החפץ חיים פירש: אתם רוצים לְדֹרֹתָם – שימור דורותיכם (דרך הילד היחיד הזה). אם הילד הזה לא יחיה, אז לא יהיה לכם דורות להבא. אבל התורה אומרת שאם "וְשָׁמְרוּ" אז יהיה "לְדֹרֹתָם". לכן שמרו את הציווי "וְשָׁמְרוּ" לפי שתי המשמעויות. המשמעות הפשוטה של "וְשָׁמְרוּ" היא לקיים את המצווה. מרגע שאת מדליקה את הנרות, אף אחד לא יבצע שום מלאכה. אבל מעבר לזה, "וְשָׁמְרוּ" הוא לחזות מראש. מחצות היום, אני רוצה שתמתיני ותצפי לשבת. לכן על השולחן והנרות להיות מוכנים.

זאת הסיבה שהאישה עמדה לפני החלון. השעה הייתה שתים עשרה, והשקיעה לא הייתה לפני חמש אחר הצהריים. היא הייתה חרדה – איפה בעלי? מה הייתה הבעיה שלה. התשובה היא שהיא קיבלה על עצמה לעשות יותר מאשר סתם לשמור את השבת. היא התחייבה להקדים את השבת. זאת ההסבר של הסיפור: היא התחייבה למלא את שתי המשמעויות של המילה "וְשָׁמְרוּ". לכן הם ראו במשפחתם את "לְדֹרֹתָם".